

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ

ПЛАН

1. Виникнення педагогіки як науки про виховання.
2. Об'єкт та предмет педагогіки.
3. Завдання і функції сучасної педагогіки.
4. Становлення і розвиток педагогіки (історичні етапи).
5. Джерела педагогіки.
6. Основні категорії педагогіки.
7. Система педагогічних наук.
8. Зв'язок педагогіки з іншими науками.
9. Вчитель: значимість, функції, задачі.

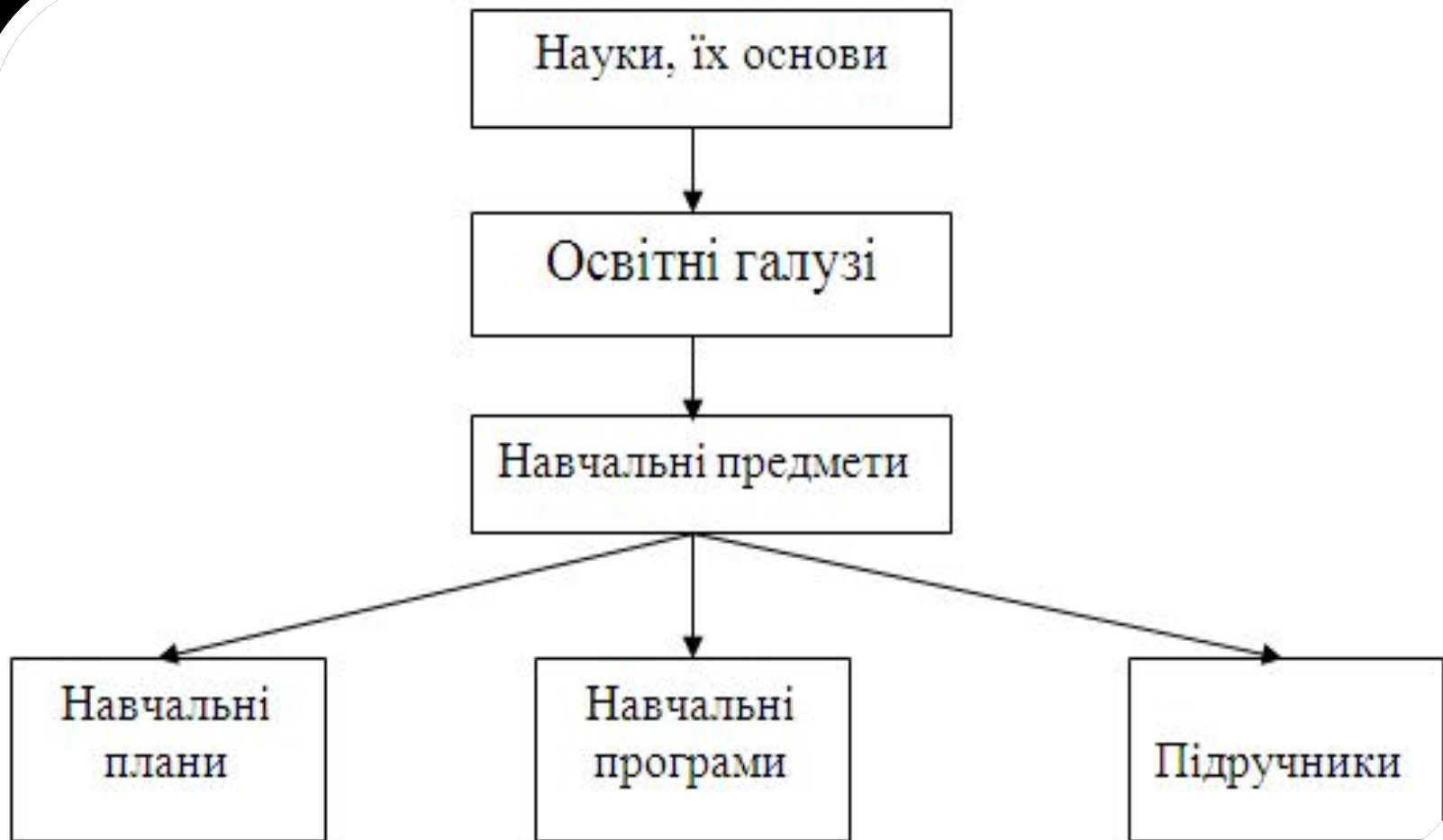
- «Педагогіка – не наука, а мистецтво – найобширніше, складне, найвище й найнеобхідніше з усіх мистецтв. Мистецтво виховання спирається на науку.»

- К.Д. Ушинський

- «Педагогіка - це найбільш діалектична, рухлива, найбільш складна і різноманітна наука.»

- А. С. Макаренко

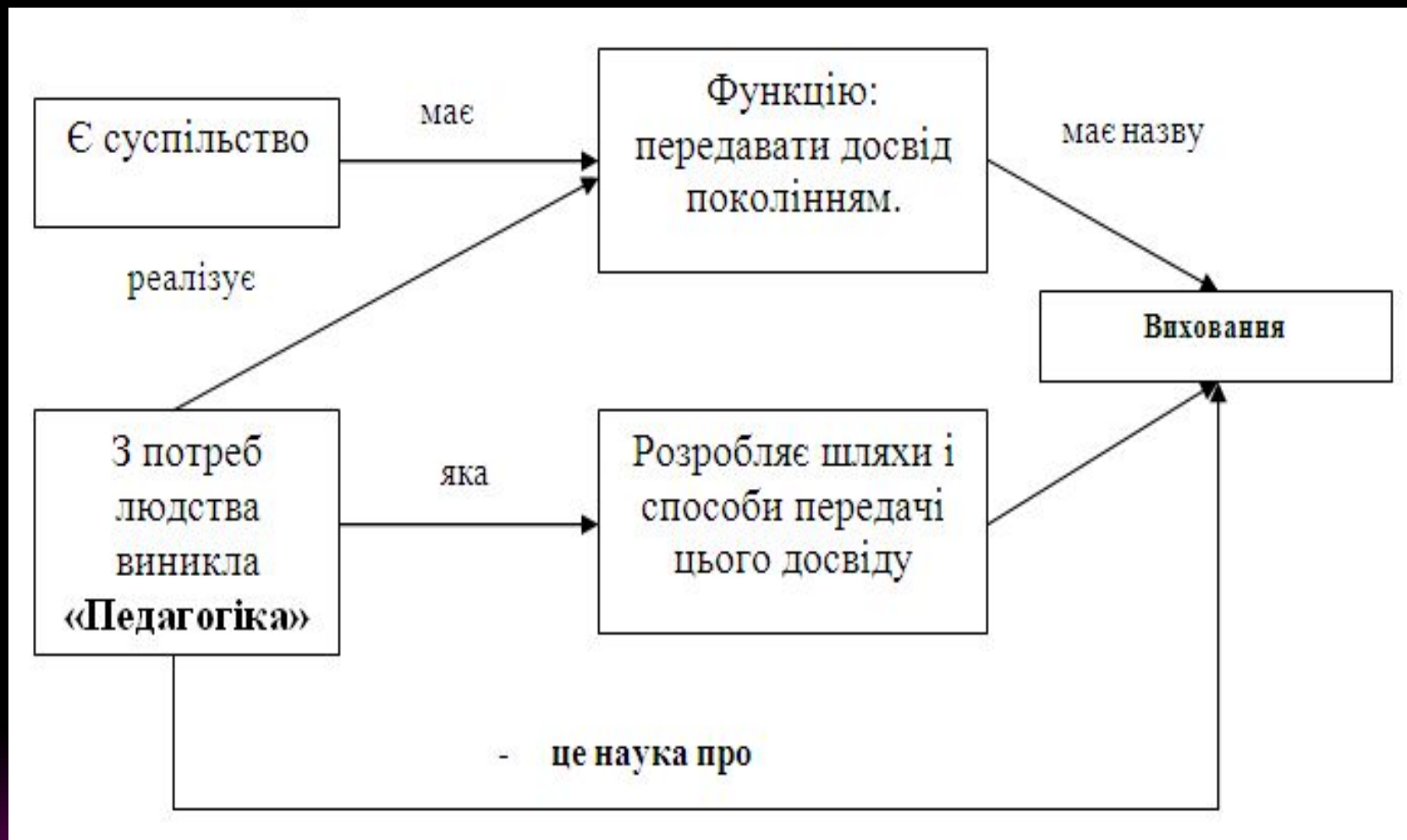
Де людина здобуває життєво необхідні знання? В школі, адже учні в школі вивчають основи наук у вигляді навчальних предметів, бо є

**Педагогіка повинна
розробляти способи, засоби,
шляхи, умови, методи та
форми передачі суспільно-
історичного досвіду від
покоління до покоління.**

Важливою *функцією*
суспільства є передача
підростаючому поколінню
суспільно-історичного досвіду
з метою підготовки його до
життя та праці.

Ця функція дістала назву
ВИХОВАННЯ.

Отже,
Педагогіка - це наука про виховання!

Досвід же може передаватись тільки завдяки певній діяльності та за допомогою певних форм, методів, засобів. Тому доцільним є ще й такі визначення педагогіки:

1. **Педагогіка** – це наука про спеціально організовану, цілеспрямовану і систематичну діяльність по формуванню особистості;

2. **Педагогіка** - це наука про зміст, форми і методи навчання (Н), освіти (О), виховання (В) і розвитку (Р) людини, дитини, підростаючого покоління в цілому.

Об'єктом педагогіки в широкому значенні є процес виховання.

Виховання ж спрямоване на *особистість*, бо в процесі *виховання* вона виховується (навчається, розвивається, формується).

Тому більш вузьке розуміння *об'єкту педагогіки - це особистість вихованця.*

Відомо, що на особистість впливає багато факторів:

Названі фактори можливо розвести на групи:

Суб'єктивні	Об'єктивні
* Біологічний початок	* Реальна дійсність
* Сім'я, родина	* Мікрогрупи та Макрогрупи
* Спеціально організоване середовище	* Засоби масової інформації
* Активність самої особистості	* Театр, кіно, література і т. д.

Предмет педагогіки - це вище
вказані педагогічні фактори, явища,
процеси, впливи в їх *виховуючих*
взаємозв'язках і взаємовідношеннях,
спрямованих на формування
особистості (колективу).

Таке визначення спирається на ідею

А.С.Макаренка, який вказував:

*"Саме відношення і взаємозв'язки у
педагогічному процесі складають
дійсний предмет нашої*

Біологічний початок знаходить своє

відображення перш за все в елементарних **вроджених, природних** анатомо-фізіологічних задатках людини, які зумовлюються такими властивостями організму:

- центральна нервова система;
- пластичність кори головного мозку;
- темперамент;
- чуттєвість аналізаторів (органів чуттів);
- особливості рухової системи;
- особливості рефлексорної діяльності

Завдання сучасної педагогіки коротко можливо окреслити таким чином:

1. Теоретично обґрунтувати сутність, методологічні основи, закони і закономірності протікання та рушійні сили процесів Н.В.О.

2. Теоретично розробити Методи, Форми, Засоби і Принципи організації і здійснення процесів Н.В.О.

3. Створити методики практичного впровадження науково-теоретичних розробок по застосуванню Методів, Форм, Засобів, Принципів організації і здійснення процесів навчання, виховання, освіти.

Все те, що містить в собі теоретичні й практичні педагогічні знання для використання їх у становленні, розвитку і удосконаленні педагогічної науки на кожному історичному етапі, називається джерелами педагогіки.

До них слід віднести:

- народну педагогіку;
- історичні напрацювання, надбання з педагогіки;
- наукову літературу з психології, соціології, історії, фізіології та з інших людинознавчих галузей знань;
- спеціальну науково-педагогічну літературу (монографії, збірники, підручники, журнали, статті тощо);
- передовий та новаторський педагогічний досвід;
- документи держави, що стосуються проблем школи, проблем освіти і т.д.

Категорія "Виховання"

1. Виховання (в широкому сенсі) – це передача від покоління до покоління суспільно-історичного досвіду, накопиченого людством, з метою підготовки підростаючого покоління до життя та праці.

2. Виховання (у вузькому сенсі) – це цілеспрямований, послідовний, систематичний вплив (дія) вихователя (на окрему особу чи колектив) з метою формування у нього таких рис та якостей, які задовольняли б суспільство.

3. Виховання (за А.С.Макаренком) – це систематичний, цілеспрямований процес розвитку позитивного в дитині та подолання, усунення негативного.

Категорія "Навчання"

1. Навчання - це передача від покоління до покоління суспільно-історичного досвіду, накопиченого людством, з метою підготовки підростаючого покоління до життя та праці.

Передача ж суспільно-історичного досвіду може відбуватися тільки завдяки діяльності того, хто передає, і того, кому передають. Звідси наступне визначення.

2. Навчання - це процес сумісної взаємопов'язаної діяльності вчителя та учнів по передачі та засвоєнню знань, умінь та навичок учнями.

На кожному уроці учитель ставить тему, мету та завдання, які для учнів виступають пізнавальними або практичними завданнями. І так що уроку! Отже:

3. Навчання - це нескінченний, неперервний, цілеспрямований процес розв'язування пізнавальних та практичних задач.

Категорія “освіта”.

Освіта - це процес і результат засвоєння людиною певної суми (системи) теоретичних знань та відповідної сукупності умінь і навичок, способів дій, необхідних для її життєдіяльності та праці.

Категорія "розвиток".

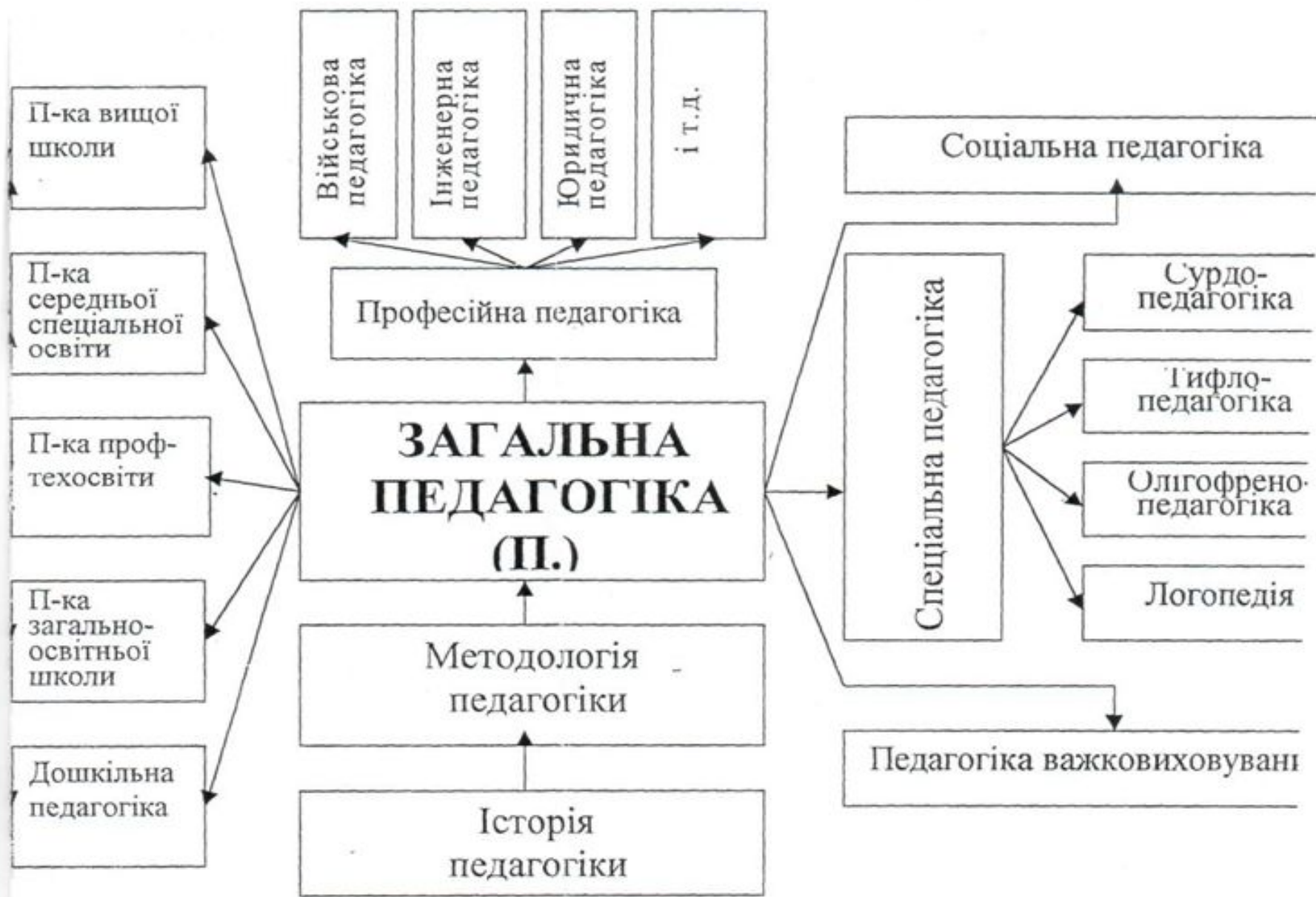
Розвиток - це процес і результат кількісних і якісних змін в організмі та психіці людини.

Категорія "формування".

Формування - це процес становлення ЛЮДИНИ як соціальної істоти, як продукту суспільних відносин під впливом всіх без виключення факторів - ідеологічних, психологічних, соціальних, політичних, моральних, естетичних, економічних, екологічних і т.д.

Чому існує система педагогічних наук?

- **По-перше**, протягом всієї історії розвитку людського суспільства розвивалась і педагогіка, тобто постійно збільшувався, розширювався і поглиблювався обсяг педагогічних знань, і тому на певному етапі цього розвитку виникла потреба (необхідність) всі педагогічні знання певним чином диференціювати (розділити, відокремити), розмежувати.
- **По-друге**, сьогодні, порівняно з минулим, існують різні типи навчально-виховних закладів (назвати), в яких організація і здійснення виховання і навчання мають свої специфічні особливості. Тому педагогіка покликана розробити такі теоретичні і методико-практичні рекомендації, упираючись на які можливо ефективно здійснювати навчально-виховний процес в тих чи інших типах закладів. Тому це теж стало причиною створення системи педагогічних наук.
- **По-третє**, основною причиною створення системи педагогічних наук стали специфічні, характерологічні сторони (особливості) **об'єкту педагогіки** у вузькому смислі. Нагадаємо, що *об'єкт педагогіки* - це особистість (дитина, підліток, молода особа, доросла людина) і кожна з них має свої певні вікові, психічні, фізіологічні, розумові, фізичні, індивідуальні, статеві та інші особливості.

Зв'язок педагогіки з іншими науками

1. З філософією, бо провідні філософські теорії, окремі їх положення виступають методологічною основою організації та здійснення педагогічних процесів (В.,О.,Н.).

Наприклад:

- а) **теорія пізнання** - теоретична база для організації й здійснення процесу навчання;
- б) **етика, теорія всебічного й гармонійного розвитку особистості** є основа для теорії виховання, тобто її методологія.

2. Як категорія історична педагогіка тісно пов'язана і відображає в собі **історію** розвитку людського суспільства.

Крім того, кожна епоха примножувала і оновлювала педагогічні знання. Саме в цьому і полягає зв'язок педагогіки з історією.

3. Педагогіка тісно пов'язана з **психологією**, бо без знання психології (загальної, вікової, педагогічної) неможливо здійснювати процеси Н.,В.,О.

4. Зв'язок педагогіки з **анатомією і фізіологією** людини зумовлюється тим, що вони є природничо-науковою основою психології, а отже і основою педагогіки.

За останні роки педагогіка все більше зближається з сучасними науками, що сьогодні набувають особливого свого розвитку:

- **з кібернетикою** - наукою про управління складними динамічними системами в змінному середовищі, в основу якого (управління) покладено *принцип зворотного зв'язку*;
- **з математикою**, бо без методів математики та математичної статистики не обходиться обробка жодного науково-педагогічного дослідження;
- **з інформатикою**, яка може програмувати і контролювати процес засвоєння знань, умінь і навичок ЛЮДИНОЮ.

Педагогіка тісно (через історію) пов'язана також з:

- народознавством,
- етнографією,
- релігією,
- економікою,
- екологією,
- валеологією,
- гігієною тощо.

Вчитель – це спеціаліст, що веде навчальну і виховну роботу з учнями в загальноосвітніх закладах різних типів.

**Педагог - це фахівець, який
займається навчально-виховною
роботою в школі чи дитячому
садку, школі-Інтернаті, в
позашкільних закладах тощо; це
керівники народної освіти,
викладачі середніх спеціальних і
вищих навчальних закладів.**

Професія педагога з різних позицій:

- **3 глобальних**, тобто навіщо суспільству ця професія?
- **3 позиції учня**, тобто чого чекає сьогодні учень від педагога? Ким він є для нього?
- **3 позиції вчителя**, тобто якими є його обов'язки? Як він розуміє їх?

Призначення вчителя –
бути ланкою у передаванні
суспільного досвіду
наступним поколінням і
сприяти соціальному
прогресові.

Функції педагога

Навчальна (дидактична) функція.

Сьогодні це не лише передача готових знань (ЗУН), а й навчіння учнів їх самостійно здобувати. Тому головне для вчителя сьогодні – не передача знань, а керівництво навчально-пізнавальною діяльністю учнів по їх засвоєнню. Звідси навчальна (освітня) мета уроку.

Мета уроку повинна тісно поєднуватись з мотивами, інтересами, потребами школярів, бо тільки зацікавленість забезпечує включення учня в процес активного учіння і підтримує цю активність на всіх етапах учбового пізнання. Мету і задачі уроку слід висувати на кожному його етапі, а не тільки на його початку. Вона має розпочинатись зі слів: "Засвоєння учнями....", "Оволодіння учнями уміннями...".

Розвивальна функція вчителя.

Суть її полягає у створенні сприятливих умов для розумового розвитку (Р.Р.), розвитку творчого потенціалу учня, для його саморозкриття і самоствердження.

Звідси розвивальна мета уроку.

Особистість формується тільки за умови, якщо вона постійно результативно мислить, думає, а мислить людина тоді, коли вона виконує певні розумові (логічні) операції, для чого педагог має створити спеціальні умови, пропонуючи відповідно ускладнені, варіативні, видозміннені, нестандартні вправи.

Розвивальна мета уроку може розпочинатись зі слів: "Оволодіння учнями уміннями виконувати такі логічні операції як "

Виховна функція вчителя.

Бути справжнім вихователем – означає вміти трансформувати (переводити) цїлі, що їх поставило суспільство перед школою, у конкретне педагогічне завдання, спрямоване на *формування необхідних якостей та рис у кожного школяра*.

Готуючись до уроку, вчитель передбачає, які громадянські риси і якості в найбільшій мірі можливо пробудити, закріпити і удосконалити в учнів (бути чесним, добрим, організованим, відповідальним; оберігати все, що оточує тебе, усвідомлювати себе громадянином України тощо).

Звідси і виховна мета уроку.

Вона може розпочинатись словами: "Створювати умови для...", "Формувати уявлення про ...", "Прищеплювати норми (правила)...", "Викликати бажання, прагнення чи устремління...", "Заохочувати до праці...", "Виробляти...", "Пробуджувати почуття...".

Педагоги: професійні, непрофесійні

Педагогічна професійна діяльність – це діяльність, яку здійснюють *вчителі, педагоги* по підготовці підростаючого покоління до життя і праці.

Педагогічна непрофесійна діяльність – це вид педагогічної діяльності, якою займаються *всі люди* з підготовки підростаючого покоління до життя і праці.

На формування особистості впливають:

Суб'єктивні фактори:

- Біологічний початок
- Сім'я, родина
- Спеціально організоване середовище (СО)
- Активна діяльність самої особистості

Об'єктивні фактори:

- Дійсність
- Макро- і мікрогрупи
- Засоби масової інформації
- Театр, кіно, література і т.д.

ВИДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАКАЛАВРА

НАВЧАЛЬНО-ОСВІТНЯ
ДІЯЛЬНІСТЬ
(7 ТИПОВИХ ЗАДАЧ)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-
ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ
(5 ТИПОВИХ ЗАДАЧ)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА
ДІЯЛЬНІСТЬ
(7 ТИПОВИХ ЗАДАЧ)

ТИПОВІ ЗАДАЧІ НАВЧАЛЬНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

ТЕХНОЛОГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

ДІАГНОСТИКА НАВЧАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ТА РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ ВПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

РОБОТА З ДЕРЖАВНИМИ ДОКУМЕНТАМИ

РОБОТА ЗІ ШКІЛЬНОЮ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ

ТИПОВІ ЗАДАЧІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПЛАНУВАННЯ ТА
ПРОЕКТУВАННЯ ВИХОВНОЇ
РОБОТИ

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО
ПРОЦЕСУ

ТЕХНОЛОГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

ДІАГНОСТИКА І КОНТРОЛЬ
РІВНЯ ВИХОВАНOSTІ
ШКОЛЯРІВ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПІЛЬНИХ
ДІЙ ВЧИТЕЛЯ ТА БАТЬКІВ У
ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

ТИПОВІ ЗАДАЧІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Планування і проектування виховної соціально-педагогічної діяльності.

Створення соціально-виховного середовища в класі.

Організація та включення дітей в різні види соціальної діяльності.

Формування класного учнівського колективу.

Діагностика рівнів вихованості школярів.

Консультування батьків по створенню виховного соціального середовища в сім'ї.

Забезпечення ефективного спілкування з учнями, батьками, колегами.

Вміння вчителя-початківця здійснювати календарно-тематичне планування.

- Аналізувати навчальний план.
- Аналізувати навчальні програми з метою планування навчального часу.
- Розподіляти навчальний матеріал програми за етапами його вивчення.
- Співвідносити загальну та тижневу кількість годин з кількістю робочих тижнів.
- Здійснювати безпосередньо календаризацію календарно-тематичних планів відповідно до розкладу уроків.

Вміння вчителя-початківця здійснювати календарно-тематичне планування.

- Аналізувати навчальний план.
- Аналізувати навчальні програми з метою планування навчального часу.
- Розподіляти навчальний матеріал програми за етапами його вивчення.
- Співвідносити загальну та тижневу кількість годин з кількістю робочих тижнів.
- Здійснювати безпосередньо календаризацію календарно-тематичних планів відповідно до розкладу уроків.

Примітка:

Для складання календарно-тематичного плану необхідно:

- Підрахувати кількість робочих тижнів (k);
- Підрахувати кількість годин на рік ($a \cdot k$);
- Підрахувати кількість годин на вивчення теми (b годин);
- Співвіднести кількість годин між темами, враховуючи їх обсяг та складність;
- Розписати зміст тем поурочно і проставити дати проти кожного уроку відповідно до розкладу уроків.

Вміння вчителя-початківця по організації навчального процесу.

- Комплексно планувати освітні, навчальні, розвивальні та виховні завдання уроку.
- Конструювати зміст навчального матеріалу відповідно до навчальної програми.
- У відповідності з метою та змістом навчання вибирати тип уроку, його структуру та логіку.
- Передбачати проблемність та ускладнення в навчальному спілкуванні.
- Передбачати прийоми мотивації та стимулювання учіння на кожному етапі уроку.
- Передбачати якісні зміни навчально-пізнавальних можливостей учнів.
- Контролювати та аналізувати результати навчання в конкретних педагогічних умовах відповідно до вимог навчальної програми.

Технологія забезпечення вчителем-початківцем навчального процесу.

- Вміти здійснювати вибір оптимального варіанту навчання в кожній даній педагогічній ситуації.
- Ставити пізнавальні завдання на кожному етапі уроку.
- Мотивувати навчальну діяльність, враховуючи різні рівні розвитку учнів.
- Раціонально поєднувати традиційні та нетрадиційні методи навчання та форми організації навчання.
- Створювати умови для розвитку творчості учнів.
- Реалізовувати дидактичні принципи.
- Раціонально застосовувати наочні посібники, технічні засоби навчання., дидактичні матеріали.
- Керувати поведінкою учнів на уроках.

Здійснення вчителем-початківцем

контролю якості результатів навчального

- Вміти одержувати зворотню інформацію про хід засвоєння навчального матеріалу в кожний момент навчання.
- Виявляти та визначати обсяг, якості та рівні засвоєння знань, умінь і навичок.
- Оцінювати знання, уміння і навички учня з кожного предмету, використовуючи 12-ти бальну шкалу оцінювання навчальних досягнень.
- Використовувати різні прийоми та форми поточного, тематичного та підсумкового контролю.

Уміння вчителя-початківця діагностувати навчальні можливості школярів.

- Використовувати методи науково-педагогічних досліджень з метою виявлення навчальних можливостей школярів.
- На основі існуючих методик здійснювати діагностику по виявленню рівня підготовленості учня до навчання в школі.
- Визначення рівня розумового розвитку, темпераменту, самооцінки учнів, «швидкість розуму» тощо.
- Використовувати дані досліджень з метою індивідуалізації та диференціації навчання.

Уміння вчителя-початківця працювати з державними та шкільними документами.

- Вміти опрацьовувати директивні, нормативні та інструктивно-методичні документи і матеріали з метою осмислення завдань по удосконаленню національної школи та освіти.
- Осмислювати початкові програми та підручники з метою вивчення рівня узгодженості між ними.
- Вести класну документацію відповідно до вимог.
- Реалізовувати вимоги до ведення і перевірки учнівських зошитів (для контрольних робіт, практичних робіт та щоденників). Дотримуватись єдиного орфографічного режиму в школі.
- Складати звіти про результати навчально-виховного процесу.

Уміння планувати та проектувати виховну діяльність

- Формувати систему виховних завдань у роботі з учнями класу на навчальний рік (це вступ плану виховної роботи).
- Складати плани виховної роботи на кожний період навчання (тиждень, семестр, рік).
- Визначати зміст дальніх, середніх і ближніх цілей і завдань розвитку учнівського колективу.
- Моделювати систему колективних творчих справ (КТС; ВС) для учнів даного віку, розподіляти соціальні ролі між всіма учнями з врахуванням їх нахилів та інтересів.
- Визначати зміст та засоби виховних заходів відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів.
- Прогнозувати розвиток особистості кожного вихованця і класу в цілому.
- Проектувати доцільну діяльність учнівського колективу, виходячи з прагнень і побажань учнів та їх батьків.

Уміння організовувати та здійснювати виховний процес

- Вміти співвідносити форми виховної роботи із перспективним виховними завданнями.
- Відбирати доцільні методи виховання (МВ) та прийоми виховної діяльності відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів.
- Створювати сприятливі умови для розвитку інтересів, здібностей, нахилів учнів; атмосферу взаємодовіри, взаємоповаги, доброзичливості, допомоги тощо.
- Стимулювати самодіяльність та самоврядування учнівського колективу.
- Приймати правильні рішення у розв'язанні педагогічних ситуацій, знаходити гуманні способи їх вирішення.
- Стимулювати активність та ініціативність вихованців, наповнювати їх щоденну діяльність цікавими творчими справами.
- Організовувати індивідуальні, групові та масові виховні заходи.
- Корегувати та узгоджувати різноманітні виховні впливи як на окремих вихованців, так і на колектив в цілому.

Уміння вчителя-початківця діагностувати рівні вихованості школярів.

- Вивчати структуру класу за допомогою соціометричних методів.
- Визначати стадії розвитку колективу класу на основі ознак сформованості колективу.
- Визначати загальну спрямованість вихованців, зміст їх діяльності, стійкість поведінки, міру активності і самостійності.
- Аналізувати діяльність і поведінку учнів, зміни рівнів їх розвитку, вихованості під впливом виховних заходів.
- Складати психолого-педагогічну характеристику учня та класу.

Уміння забезпечувати спільні дії вчителя та батьків дітей по їх вихованню.

- Вміти складати програму соціальної роботи з батьками.
- Надавати практичну і методичну допомогу батькам у педагогічній освіті.
- Виявляти об'єктивні та суб'єктивні соціальні фактори позитивного впливу на вихованців, уміння нейтралізувати небажані впливи.
- Уміння вивчати умови виховання дітей у сім'ї (анкетування батьків та учнів, відвідування сім'ї, бесіди з батьками, батьківські збори тощо).
- Домагатися ся єдності вимог, спільності зусиль в суспільно-сімейному вихованні школярів.
- Встановлювати доброзичливі взаємовідносини з батьками і залучати їх до розв'язання проблем класного колективу (особлива роль тут відводиться батьківському комітету).

Дякую за увагу!